

Kristīne Kuzņecova, Bc.sc.soc.

Latvijas Universitātes Muzeja krājuma glabātāja

Aleksandra Zāmeļa 1925. gadā ievāktais mazā zvauguļa herbārijs

Latvijas Botāniķu biedrība par 2019. gada augu nosaukusi mazo zvauguli *Rhinanthus minor* (sinonīms - *Alectorolophus borealis*). LU Muzeja Herbārija krājumā glabājas dažādos laika posmos ievāktie mazā zvauguļa paraugi. Attēlā redzamo eksemplāru latviešu botāniķis un iedzimtības pētnieks Aleksandrs Zāmelis ievāca 1925. gada 20. jūnijā Valmieras apriņķī starp Brenguļiem un Trikātu Vecbrenguļu (no 1925. gada – Brenguļu) pagasta Ciekuržos, pļavā vienā kilometrā uz ziemeļrietumiem no pagasta skolas pie viršāja ar skrajo doni (*Juncus squarrosus*), šķūnīša priekšā.

Mazais zvaugulis ir divdīgļlapju klases (Magnoliopsida) zvirceļu dzimtas (Scrophulariaceae) zvauguļu ģints (*Rhinanthus*) suga. Mazais zvaugulis **zied** no maija beigām līdz septembrim, plaši izplatīts visā Eiropā, pārsvarā pļavās un ganībās, kā arī mežmalās, ceļmalās un atmatās.

1958. gadā Latvijas Valsts izdevniecības izdotajā “**Latvijas PSR augu noteicējā**” (autori – A. Pētersone un K. Birkmane) **zvauguļu ģints** raksturota šādi: “Pusparazīti. Stumbrs stāvs vai pacils. Lapas pretējas, vienkāršas, veselas, sēdošas, garenī lancetiskas, gals strups vai īsi smails, mala zobaina. Ziedi pa vienam zobainu, vairāk vai mazāk trīsstūrīgu, smailu seglapu žāklēs. Zigomorfs (jeb nekārtns – zieds, kuram vainaglapas ir savā starpā atšķirīgas). Divdzimumu. 4 kauslapas, 5 vainaglapas, 4 putekšņlapas, 2 augļlapas. Kaus vairāk vai mazāk uzpūsts, kails. Vainags dzeltens, divlūpains, augšlūpa izvelvēta, vairāk vai mazāk cepurveidīga, galā ar 2 nelieliem zobīņiem, apakšlūpa trīsdaivainā. Pogaļa gandrīz apaļa, plakana, atveras ar 2 vārsnēm.” **Mazie zvauguļi** raksturoti šādi: “Vainags 10-15 mm garš, gaiši dzeltens, stobriņš taisns, zobīņš uz augšlūpas zaļgani violets, ap 1 mm garš.”

A. Zāmeļa 1925. gadā ievāktais mazā zvaguļa herbārijs (Herbarium Latvicum, LU Botānikas Muzejs)

Aleksandrs Zāmelis dzimis 1897. gada 25. augustā Trikātas draudzē, Jaunvāles “Norveļos”, jaunību pavadījis Viļņas apgabalā. Beidzis ģimnāziju Viļņā, studējis Pēterpilī. Atgriezoties dzimtenē, piedalījies Latvijas brīvības cīņās. No 1920. gada bijis palīgasistents **Latvijas Universitātes** Matemātikas un dabaszinātņu fakultātes Sistemātiskās botānikas katedrā, no 1922. gada – asistents, no 1925. gada – privātdocents. Kopš 1941. gada bijis **Jelgavas Lauksaimniecības akadēmijas** docents botānikā. Veicis pētījumus augu anatomijā, morfoloģijā, sistemātikā un ģenētikā, nodarbojies ar krustošanu. Aleksandrs Zāmelis miris 1943. gada 7. septembrī 46 gadu vecumā, apglabāts Siguldas kapos.

Latviešu botāniķis un iedzimtības pētnieks Aleksandrs Zāmelis (LU Botānikas muzeja arhīvs)

Izmantotie informācijas avoti:

Kļaviņš, A. (b.g.). *Mazais zvagulis*. Izgūts no <https://www.latvijasdaba.lv/augi/rhinanthus-minor-l/>

LU Botāniskais dārzs. (b.g.). *Aleksandrs Zāmelis*. Izgūts no <https://www.botanika.lu.lv/par-mums/musu-vesture/aleksandrs-zamels/>

Pētersone, A., & Birkmane, K. (1958). *Latvijas PSR augu noteicējs*. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība.

Rūsiņa, S. (2019, 4.janv.). *Gada augs 2019 - Mazais zvagulis*. Izgūts no <https://dabasdati.lv/lv/article/gada-augs-2019-ndash-mazais-zvagulis/2019/>